

- 2.3.1. szociális alkalmazkodás
 2.3.2. konfliktusok elemzése
 C) Pozitív viszonyulások megerősítése, személyes kultúra fejlesztése
 1. személyes viszonyulás
 1.1. intellektuális érzelmek terén
 1.1.1. kíváncsiság
 1.1.2. sikerélmény
 1.2. attitűdök kialakulása
 1.2.1. pozitív attitűd és kritikai viszonyulás
 a) az anyanyelvhez és idegen nyelvhez
 b) a japán kultúrkör értékeihez ill. azok hazai közvetítéséhez
 c) az anyanyelvi kultúrkör értékeihez és azok japán nyelvi közvetítéséhez
 1.2.2. negatív attitűdök megelőzése és korrekciója
 - az előítéletes gondolkodás más népekkel, kultúrákkal szemben
 1.3. érdeklődés felkeltése és erősítése
 1.3.1. a japán kultúra iránt
 1.3.2. a hazai és a távol-keleti történelem iránt
 1.3.3. a nyelv és a művészetek iránt
 1.3.4. a nemzetközi kommunikáció és annak szükségessége és fontossága iránt
 2. társas viszonyulások
 2.1. empátia
 2.2. barátság
 2.3. előítélet kialakulásának megakadályozása, a népek közötti megértés elősegítése
 3. értékekhez való pozitív viszonyulás kiépítése
 3.1. erkölcsi viszonyulás

- 3.1.1. hagyománytisztelet és nyíltság
 3.1.2. japán és hazai értékek megbecsülése
 3.1.3. a negatív viszonyulás megelőzése ill. korigálása
 a) ellenszenv
 b) gúny
 c) túlértékelés
 3.2. esztétikai viszonyulások
 3.2.1. művészi ízlés kialakulása
 D) Az énkép fejlesztése a japán kultúra megismerése során
 1. énazonossági tudat erősítése
 a) különböző nyelvi szerepek gyakorlása kapcsán
 b) a japán kultúrával való találkozás kapcsán
 2. önismeret fejlesztése
 2.1. erkölcsi jellemzők tekintetében
 2.2. életmód tekintetében
 a) példaképek választása
 b) igény szint fejlesztése
 3. önértékelés
 3.1. reális önértékelés egy más civilizációval való összehasonlítás tükrében
 3.2. irreális önértékelés kialakulásának megelőzése
 3.2.1. önhittség
 3.2.2. kishitűség esetében
 E) A világképformálás segítése
 1. a kommunikáció világának teljesebb megismerése
 2. az emberi kultúra teljesebb megismerése

KISS SÁNDORNÉ

Könyvtártudományi kislexikon

Az itt következő kislexikonban a könyvtártudomány leggyakrabban használt szavait és kifejezéseit közlöm.

Az összegyűjtött terminus technicusoknak a tanári segédletbe történő szerkesztése a praktikumot szolgálja és a könyvtárhasználati ismereteket tanító pedagógus munkáját könnyítheti meg.

A kislexikon szócikkeit Vértessy Miklós: Könyvtárosok kislexikona (Múzsák, Budapest, 1987.) c. könyve felhasználásával állítottam össze.

Célom, hogy mindazok, akik könyvvel és könyvtárral foglalkoznak, egybe gyűjtve megtalálják az általános dokumentumismeret szavait, a könyv- és könyvtártörténet szakkifejezéseit.

Kislexikon

adatcsoport: a bibliográfiai leírás összetartozó —> adatelemekből álló egysége. A számítástechnikában is hasonló értelemben használják.

ajánló bibliográfia: az olvasók meghatározott csoportja részére készített irodalomjegyzék: egy tárgyra, tudományágra, korszakra, fogalomkörre, személyre stb. vonatkozó leghasználhatóbb művek listája, melyet rendszerint —> annotáció kísér.

ajánló katalógus: válogató katalógus, amely az —> állománynak azt a részét tartalmazza, amelynek olvasását a könyvtár propagálja.

alapkatalógus vagy **teljes katalógus:** a különgyűjtemények kivételével a könyvtár egész állományát tükrözi. Cédulái a legteljesebb —> *bibliográfiai leírással* készülnek és arról is tájékoztatnak, hogy a felsorolt művekről szóló cédulák a könyvtár katalógushálózatában hol vannak ezenkívül is elhelyezve.

alcím: a könyv és folyóirat címoldalainak valamelyikén közölt, a címet követő és a tartalmat részletesebben meghatározó kiegészítő cím.

állomány: a könyvtár tulajdonában levő dokumentumok összessége.

almanach (ném.): jelentése többször változott. A középkorban a csillagászati évkönyveket nevezték így. Ezek asztrológiai jóvendöléseket és orvosi útmutatásokat is tartalmaztak (pl. mikor, milyen testrészen lehet eret vágni). Később más tudnivalók is megjelentek lapjaikon (pl. országos vásárok, postajáratok jegyzéke), még később pedig adomák, versek, mezőgazdasági tanácsok. A XIX. században az —-ok időszakonként megjelenő, vegyes szövegeket tartalmazó, rendszeren naptárral kezdődő könyvek lettek. Nálunk is, külföldön is elterjedtek az irodalmi —-ok (Remény, Uránia, Auróra). Manapság az elnevezés a különböző statisztikai és egyéb adatokat közlő —> *évkönyvekre* használatos.

általános bibliográfia: tartalmi megszorítás nélkül, minden szakterületre kiterjedő irodalomjegyzék. Anyaga rendszerint meghatározott dokumentumtípusokra szűkített. További válogatási szempont lehet a kiadványok megjelenési helye, ill. szövegük nyelve (ld. még: nemzeti bibliográfia), valamint a kiadványok megjelenésének időpontja (ld. még: kurrens bibliográfia; retrospektív bibliográfia).

általános katalógus: a könyvtár teljes gyűjteményét dokumentumtípus szerinti, időbeli vagy más szempontú korlátozás nélkül feltáró leíró katalógus.

annales (lat. = évkönyvek): az ókorban így nevezték Róma főpapjainak vallásos és történeti feljegyzéseit, a középkorban pedig azokat a kezdetleges történelmi műveket, amelyek egy-egy kolostorban, városban vagy országban történt eseményeket időrendi felsorolásban örökítettek meg. Ma az —> *évkönyvek* egy részét hívják -nek.

annotáció (lat.): rövid megjegyzés, felvilágosítás egy fogalomról, címről, egy-egy könyv vagy egyéb dokumentum értékéről, tartalmáról. Hasonlít a —> *referátumhoz*, de szubjektívebb annál.

annotált bibliográfia: olyan, rendszerint —> *ajánló bibliográfia*, amelynek tételeit annotáció egészíti ki.

annotált katalógus: katalógus, ahol a —> *bibliográfiai leírásokat* a művek tartalmára, értékére, irányzatára vonatkozó megjegyzések egészítik ki, hogy az olvasó bővebb tájékoztatást kapjon róluk. Általában az —> *állomány* aránylag kis, különösen ajánlott részéről készül, s így az —> *ajánló katalógus* szerepét is ellátja.

antikva (lat.): 1. a legelterjedtebb betűtípus, a latin ábécék álló betűinek a neve. A római feliratok és a humanista kódexek betűjét utánozzák a nagybetűk, a kisbetűk pedig a római — *minuszkulákat*. Először 1465-ben nyomtattak vele. Formája azóta feltűnően keveset változott. A fővonalak és a kötővonalak vastagsága közt nagy a különbség, a talpak általában merőlegesek a fővonalra. Főbb típusai: mediaeval, francia, angol, reneszánsz, klasszicizáló, újabban az egyiptien és a groteszk. A különböző típusok közt számtalan átmenet van, néha nehéz az egyiket a másiktól megkülönböztetni;

2. sok könyvtárban, az OSZK-ban is, így nevezik a XVI. századi nyomtatványokat. Helyesebb elnevezésük a —> *vetustissima*.

antikvár könyvek (lat.): régi és használt kiadványok. Vételükkel és árusításukkal antikváriumok foglalkoznak.

antológia (gör. = virágfüzér): ilyen címmel állított össze az i. e. I. században *Meleagrosz* egy négyezer verset tartalmazó gyűjteményt. Ennek mintájára hívjuk ma is -nak a különböző szerzők költeményeiből, rövidebb prózai írásaiból vagy szemelvényeiből összegyűjtött műveket. Latin neve *florilegium*.

apparátus (lat.): mindazoknak a könyveknek, tanulmányoknak, bibliográfiáknak és egyéb forrásoknak az összessége, amelyeket a szerző munkája megírásakor, ill. a sajtó alá rendező feladata elvégzése közben felhasznált. A —> *segédkönyveket* is -nak szokták nevezni (pl. a —> *tájékoztató-s*).

appendix (lat.): a függelék, toldalék régi neve. Két fajtája van: a) a szerző magyarázata műve keletkezéséről, b) más szerzőtől származó tanulmány. A leghíresebb *Bolyai János* -e, az abszolút geometria alapvetése, amely apjának, *Bolyai Farkasnak Tentamen* című művéhez csatlakozott.

archívum (gör.): 1. levéltár;

2. egyes dokumentumfajtákból összeállított gyűjtemény. Ilyen a sajtóból származó —> *kivágatgyűjtemény*, a —> *film*, —> *hanglemez* stb;

3. idegen nyelvű folyóiratok gyakori címeleme.

átdolgozás: 1. egy már megjelent mű részben eltérő tartalmú (pl. új adatokkal kiegészített, új szempontok szerint módosított) új kiadása;

2. valamely mű (alpmű) felhasználásával új mű létrehozása (pl. valamely regény dramatizálása).

átdolgozott kiadás: egy, már korábban megjelent műnek az eredeti kiadástól eltérő szövegű új kiadása. Az átdolgozást végezheti maga a szerző, vagy halála után más személy. Különösen a tájékoztató könyveknél szokásos —t közreadni.

atlasz: térképeket tartalmazó könyv, amely nevét a földgömböt vállán hordó Atlasz titántól kapta. Fajtái: kézi, iskolai, történelmi stb. Más nagyalakú könyveket is gyakran nevezünk így, pl. anatómiai —-ről beszélünk.

besorolási adat: az az adat, amelynek alapján a bibliográfiai leírást a katalógusba besoroljuk.

besorolási elem: a besorolási adatnak a betűrendezés, illetve a visszakeresés szempontjából minősített és e célból megkülönböztetett része (pl. rendszó, kiegészítő adat).

besorolási érték: a jelek egymáshoz viszonyított sorrendjének meghatározója a rendezés szempontjából. A magyar betűrendbe sorolási szabvány (MSZ 3401-81) a betűrendezésnél figyelembe veendő jeleket négy csoportba osztja: szóköz, szimbólumok, számok, betűk. A legkisebb besorolási értéke a szóköznek, a legnagyobb pedig a betűknek van. Az egyes csoportokon belül a pozitív egész számok egymáshoz viszonyított sorrendjét számértékük, a betűk csoportjában pedig a magyar ö, ü betűkkel kiegészített latin ábécé határozza meg a sorrendet. A kis- és nagybetűk értéke azonos.

bestseller (besztszeller, ang. = legjobban eladható): a leggyorsabban fogyó, nagy üzleti sikert arató művek elnevezése.

betűrendbe sorolás: az MSZ 3401 szabvány szerint a 26 betűből álló latin ábécé szerint történik. A betűk: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z*. A kettős betűk két különálló betűnek számítanak. A betűk ékezetekkel, diakritikus jelekkel ellátott változatát nem kell megkülönböztetni egymástól; kivétel az *o* és az *u*, mert az *o*-t és az *ö*-t, valamint az *u*-t és az *ü*-t nem szabad egybeosztani. A egyéb fontosabb szabályai: a cím elején a névelő figyelmen kívül hagyandó.

betűrendes elhelyezés: szerzők, illetve címek szerinti raktározás.

betűrendes katalógus: olyan katalógus, amely a könyvtár állományát a —> *besorolási adatok* (szerző, cím, intézmény stb.) betűrendjében tükrözi. A ennek alapján

választ tud adni a következő kérdésekre: a) mi van meg a könyvtárban? b) megvan-e egy meghatározott mű? c) egy műnek milyen kiadásai vannak meg? d) egy szerzőnek milyen művei vannak meg? e) a keresett mű hol található meg a raktárban?

betűrendes mutató az ETO-hoz: betűrendben sorolja fel a rendszer által számbavett fogalmakat és közli ETO —> *jelzetüket*.

betűrendi egyéni általánosan közös alosztás: az ETO szakrendszerében az egyéni elnevezéseket tárja fel. Bármely dokumentum főablázati számához külön jelzés nélkül csatlakozhat a tárgyalt személy, testület, alkotás, márka stb. neve.

bibliofil vagy amatőr kiadás: különleges művészi kiállítású könyv, amely elsősorban —> *bibliofilek* részére készült, különleges papíron, szép kötésben, rendesen sok —> *illusztrációval*, sokszor számozva, aránylag kis példányszámban. Néha ugyanarról a szedéstről készítenek és nem kiadást, az utóbbit olcsóbb papírra nyomják.

bibliofil (gör.) vagy könyvbarát: az az ember, aki a könyvek külső, belső értékét egyaránt becsüli, ismeri, s ezeket meghatározott szempontok szerint gyűjti. Ilyen szempontok: első kiadások, 1711 előtti magyar könyvek, szerzői ajánlással ellátott művek, egy-egy író munkái stb., vagy egyszerűen a szép kiállítású könyvek. A könyvek szeretetét *bibliofilának* nevezzük.

bibliográfia (gör.) vagy könyvészet: a könyvtári elméletnek és gyakorlatnak az az ága, amely az irodalmi termés nyilvántartásával, tartalmi feltárásával és módszertanával foglalkozik. Az írásművekről készült jegyzékeket is -nak nevezzük. A -k az —> *állománygyarapítás*, —> *feldolgozás* és —> *tájékoztatás* legfontosabb segédeszközei. Fajtái: a) —> *retrospektív* (összefoglaló) és —> *kurrens* (folyamatos), b) *teljes és válogató*, c) *egyetemes* és —> *nemzeti*, d) *általános* és —> *szak*, e) *önálló* és —> *rejtett*, f) *dokumentumfajták* (könyvek, folyóiratok, zeneművek stb.) szerint tagozódó. Különleges fajtája az —> *ajánló* és az —> *annotált*.

borító: az elülső borítófedél homlokoldala.

borítófedél: a kiadvány testét védő külső lapok együttese. A a kiadvány élén álló elülső fedélből (borítóból), a kiadványt lezáró hátsó fedélből, illetve a gerincből állhat.

bővített kiadás: egy műnek olyan kiadása, amely az első vagy az előző kiadáshoz viszonyítva bővített tartalommal jelenik meg.

breviárium (lat. = rövid mű): 1. zsolozsmákat tartalmazó imakönyv a katolikus egyház papjai részére;

2. egy-egy író eszmevilágával megismertető mű, amely jellemző idézeteket, kisebb szemelvényeket, tanulmányokat tartalmaz, esetleg az író rövid életrajzát (Goethe, Kölcsey stb.). Rendesen kisalakú könyv.

brosura (fr.): rövid, általában 48 lapnál vékonyabb terjedelmű füzet.

cédulakatalógus: a könyvtárakban ma túlnyomó többségben használt katalógusforma. Minden katalógustétel külön-külön papírlapra kerül, s azután valamilyen elv szerint rendezik őket. Nagy előnye, hogy az új beszerzések cédulái bármikor beoszthatók a többi közé. Méretük régen nagyobb volt, ma a nemzetközileg használt cédulakartonok mérete, amelyet az MSZ 3406 szabvány is előír, 7,5x12,5 cm.

cenzára (lat.): a kiadványok nyomtatás előtti előzetes vizsgálata egyházi és világi hatóságok által az erre kijelölt személyek, a cenzorok útján. Célja a hatalommal ellentétes eszmék terjesztésének megakadályozása. A katolikus egyházban az 1515. évi lateráni zsinat tette kötelezővé (—> *nihil obstat*). Magyarországon a XV-XVI. században vezették be, de a rendszeres csak 1726-ban lépett életbe. 1754-ben nyomtatásban is kiadták az állam által eltiltott könyvek jegyzékét (*Catalogus librorum rejeconomorum per concessum censurae* címmel). Hazánkban, éppúgy mint külföldön, többször eltörölték és többször visszaállították.

cikk: olyan önálló mű, amelynek saját címe és szerzőségi adata van, és amely valamely más mű (pl. folyóirat, gyűjtemény) fizikailag nem önálló részeként jelenik meg.

A tudományos és szakfolyóiratok legjellegzetesebb műfaja; általában egy-egy konkrét eredményről tájékoztató közlemény. Témájánál és terjedelménél fogva egyaránt elmarad az —> *értekezéstől*. Az újságcikk politikai, közéleti problémákat mutat be.

cikkbibliográfia: ld. folyóiratcikk, repertórium és bibliográfia.

cím: könyv vagy folyóirat megjelölésére szolgáló felirat. A könyvön több helyen is szerepelhet, a bibliográfiai leírásban a belső címdoldalon levőt vesszük irányadónak. A többi -et járulékos -nek mondjuk, ilyenek: borítékon levő külső cím, gerincre nyomott gerinccím, a mű első lapján látható előzékcím.

címlap: ld. címdoldal.

címlapverző (lat.): a címlap hátoldala, amely rendszerint az —> ISBN-t, illetve az —> ISSN-t, a —> *copyright* szövegét, a közreműködők nevét, esetleg a könyv egyéb bibliográfiai adatát tartalmazza.

címnegyedív: a könyvek bevezető része. A hozzá tartozó oldalak száma rendszerint négy. Elrendezése: 1. oldal: szennycímdoldal, 2. oldal: üres, 3. oldal: címdoldal, 4. oldal: impresszum adatok (lektor, illusztrátor stb. neve, a nyomda adatai, ez utóbbiak sokszor a könyv végén).

címdoldal: a könyv első vagy második lapjának rektója (első oldala), amely a könyvről a legrészletesebb bibliográfiai információkat tartalmazza, a főcímet és rendszeren az alcímet, a szerzőre és a közreműködőkre vonatkozó adatokat, ha nem első kiadás, a kiadás sorszámát, és a teljes vagy részleges —> *impresszumot*. Ha egy többkötetes műnél külön előzékdoldal sorolja fel a többkötetes könyv egészére, és külön előzékdoldal az adott kötetre vonatkozó információkat, ezeknek az oldalaknak mindegyike -nak minősül. Hátoldala a —> *címlapverző*.

címdoldalhelyettesítő: olyan oldal vagy oldalrész, amely rendszerint a —> *címdoldalon* található adatokat tartalmazza és címdoldal hiányában átveszi ennek szerepét. Pl. előzék, kolofon, lapfej, élőfej, régi könyveknél az (—>) *implicit* és (—>) *explicit*. Ezek közül a legteljesebb bibliográfiai információkat tartalmazót kell -nek minősíteni.

MELYKÓNÉ TŐZSÉR JUDIT

Disputa Ferdinandy György Szarvasok című novellájáról

Nobel Iván: A magyar kultúra évszázadain „lassan, méltóságteljesen vonultak a szarvasok” *Szenczi Molnár Albert* zsoldárfordításától kezdve *Arany János* Regéjén, *Bartók Béla* Cantátáján át *József Attiláig*, *Nagy Lászlóig*, *Juhász Ferencig*. És most *Ferdinandy György* novellájában ismét megjelennek a strasbourgi utca szürke, eső verte aszfaltján.

A szarvas-motívum szimbólum is egyben, a szabad élet, a kötöttségek nélküli lét, az öntudattal vállalt életforma jelképe, de ugyanakkor a sebezhetőségé, a kivetettségé, a magányé, az egyedüllété is. A csapatban vándorló szarvasok az együvé tartozás biztonságát, a társas élet védelmét érezhetik, a magányos szarvas pedig az állandó védekezési kényszer bizonytalanságát, az előre-hátra-oldalt kémlelő úzottság tanács-talanságát. Az együttes lét melegítő nyugalomát vagy a kiüzetettség szívszakító kopárságát. Talán erről szól ez az elbeszélés.

Erdélyi Erzsébet: A *helyszín*: Strasbourg. Lehetne bármelyik nyugati nagyváros is, ahol csapatban vagy magányosan élnek magyarok, de a pontos földrajzi meghatározás hitelesíti az elmondandót. Az író, aki most Puerto Ricóban él, a strasbourgi egyetemen